

Utstein Pilegrimsgard 28.10.2017

Biskop emeritus Finn Wagle
Hellighet og lutherdom (II)
Livet i hellighetssonen

For ganske nøyaktig 4 år siden var jeg med på en spesiell begivenhet i Mære kirke i Nord-Trøndelag. I hundrevis av år hadde treskulpturen med Maria og Jesusbarnet vært henvist til Vitenskapsmuseet i Trondheim. Nå hadde ivrige lokale entusiaster gått i gang for å få laget en kopi og bringe Maria med barnet tilbake til middelalderkirken. Og en søndag i september 2013 inntok hun igjen sin gamle plass.

Det var som jeg fornemmet at kirkerommet talte til henne og sa: Du har vært savnet! Takk for at du endelig er tilbake på plass. Nå blir du et naturlig blikkfang for alle som stiger inn over kirkedørens terskel. Og takk for at du er utstyrt med slik fargeprakt, akkurat som den gangen i middelalderen.

Jeg tror Luther, som jo ikke var noen billedstormer, ville ha gledet seg over at Maria igjen var på plass i kirkerommet, ikke for å bli gjenstand for dyrkelse, men som en veiviser til Kristus. Det er jo enhver helgens, ja enhver kristens fremste oppgave: å være en veiviser til Kristus. Da er vi i virkeligheten i nærheten av vårt tema: Livet i hellighetssonen.

I denne sammenheng skal følgende understrekes: Når en gjenstand hentes ut av museet og igjen plasseres i kirkerommet, så blir det et evokativt symbol. Det var den middelalderlige teologien som brukte denne betegnelsen om et symbol som fremkaller følelser, knyttet til rommet det er plassert i.

Kirkerommet, et lys på alteret eller på lysgloben, en arie fra en messe av Bach, et dikt av Arnold Eidslott, men også et blikkfang i naturen kan hos den som betrakter eller lytter påkalle en stemning som har med hellighet å gjøre. Tenk på lysene på Slottsplassen da meldingen om kong Olavs død nådde det norske folk. Tenk på alle lysene på kirkegårder og gravlunder på Allehelgensdag.

Hellighetens legitimeringskrise

Tidligere ble de eksistensielle grunnspørsmålene om skapelsens under, lidelsens gåte, skyldens realitet, tidens gang og dødens ugjenkallelighet i vår kulturkrets tilrettelagt gjennom bibelhistorien og kirkeårets syklus. Det som senere har skjedd, kan gjerne kalles en hellighetens legitimeringskrise. Menneskene fortsetter å beskjeftige seg med livsspørsmålene og de eksistensielle utfordringene. Mange finner også svar som oppleves meningsfulle. Men de institusjoner som tidligere gav form og språk til slike erfaringer, har ikke lenger en selvsagt forbindelse med disse menneskenes erfaringer.

En gang knyttet slike erfaringer seg til de store forklaringsystemene. De fromme mytene ble ført videre av tradisjonen. Når et barn ble født, ble det oppfattet som noe mer enn en

familiebegivenhet. Man takket ikke bare lykken, stjernene eller livet. Gleden rettet seg mot det objekt – eller snarere subjekt som nå skulle beskytte og velsigne barnet. Gjennom dåpen ble det enkelte familiemedlem satt inn i en kosmisk meningssammenheng. Helligheten hadde en kilde – den levende Gud – som man forholdt seg til som livets dypest grunn.

Gjennom sekulariseringen og privatiseringen skaper mange mennesker i dag alternative hellighetssentra. Følelsene føyes ikke inn i institusjonaliserte former, men lever sitt eget anonyme liv, for noen et stykke på vei hjulpet av Humanetisk Forbund. Dermed berøves mennesker de kollektive mytenes styrke, samtidig som mytenes institusjonelle forvaltere - kirken - berøves den fornyelse som disse menneskene kunnet ha vært med å bidra til.

For mange i vår tid har de religiøse symbolene blitt stumme og gudstjenesten tømt for meningsbærende innhold. Symbolene har blitt kulturelle artefakter (kunstprodukter) som for mange bare har historisk interesse. Bare de som virkelig er innenfor, forstår det som foregår. Religionspsykologen Owe Wikström sier: Den avmystifisering som deler av den protestantiske kirke har havnet i og som har tømt bildene for deres hemmelighet, må kanskje erstattes med en resakralisering.

Hva lærte kommuniståket kirkene i øst-Europa om hellighet?

I 1991 var tiden ute for ti-år med sovjetisk herredømme i Øst-Europa. I Polen og DDR handlet det om 45 års kommunistisk styre, fordi disse landene havnet på østsiden av jernteppet, da 2. verdenskrig tok slutt. I Russland handlet det om nesten 80 år med kommunisme, helt siden revolusjonen i 1917.

Det er ikke vanskelig å se hvilken kirke som kom dårligst fra tiårene med kommunistisk hardstyre. Det var den lutherske kirken i DDR, altså i det gamle lutherske kjerneområdet. Det har vært hevdet at ingen sekulariseringsstrategi har noen gang vært som vellykket som den som kommunistene gjennomførte i DDR. I dag er kirken desimert, med en oppslutning som er langt lavere enn i det tidligere Vest-Tyskland. Det er interessant at det er i denne avkristnede del av Tyskland at det høyre-radikale partiet AfD gjorde det klart best i valget nå i høst med en oppslutning på godt over 20%. Kirken i DDR spilte en viktig rolle da muren falt i 1989. Da ble det feiret såkalte «Dauergottesdienste»¹, ut fra den tankegang at når det ikke feires gudstjeneste, er kirken å betrakte som ethvert annet hus.

Både i Russland, med den russisk-ortodokse kirken, og i Polen, med den katolske kirken, kom kirkene seg langt bedre gjennom kommunisttiden, ja kirken i Polen var jo i front med tanke på kommunismens fall. For den russisk-ortodokse kirkens del må man for øvrig huske at den ofte har vært ganske servil i forhold til de politiske myndigheter.

Men det som uansett er klart, er at disse kirker ikke på samme måte som den lutherske kirken i DDR svekket seg gjennom kommunistperioden. Hvordan kan det forklares? Det handler bl.a. om forståelsen av kirkehuset som et hellig hus, også når det ikke feires

¹ Kontinuerlig gudstjenestefeiring

gudstjeneste. Når du trer inn i kirkerommet, trer du inn i det hellige rom som taler til deg og berører deg, gjennom arkitektur, innredning og utsmykking. Å tre inn over terskelen til kirkerommet, er altså å tre inn i et rom som er annerledes, det er hellig. Slik blir ikke bare gudstjenestelivet, men også det hellige rom, en stadig vei inn til hellighetens kilder. Den kirke som har mistet forståelsen for dette, er ille ute.

Rudolf Otto: «Das Heilige»

Fra disse innledende betraktninger går jeg videre til den tyske teolog og religionsforsker Rudolf Otto. I 1917 utgav han boken «Das Heilige» (altså: Det hellige) som kom til å prege religionsforskningen i mange tiår og fremdeles regnes som en klassiker. På en av sine mange reiser hvor han studerte religion, overvar han en jødisk gudstjeneste i Marokko, i en svært fattiglig synagoge. Det var liturgien for den store forsoningsdagen, og der ble ordene fra profeten Jesaja sunget: Gjennom denne sterke kontrasten mellom den loslitte synagogen og de opphøyde og mektige ordene *Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot, all jorden er full av hans herlighet*, gikk det opp for Otto at ordet «hellig» er selve kjerneordet for å forstå religion og religiøsitet.

Rudolf Otto var en kristen, luthersk teolog. Samtidig var han religionsfilosof og religionsforsker. Han var opptatt av å forstå hva som er det sentrale i all religion og religiøsitet. For å vise dette, trakk han frem både Bibelen og en rekke andre religiøse skrifter og egne overveielser knyttet til religiøse handlinger og gjenstander. Han kom til at å møte «det hellige» er å møte det som er helt annerledes, «das ganz Andere». Vi møter mysteriet, det vi ikke har ord for, det som ikke kan sammenliknes med noe annet.

I tråd med dette oppdaget han at det var en *ambivalens* i møtet med det hellige. Sin oppdagelse sammenfattet han i følgende definisjon: «Religion er det mysterium som både avskrekker og tiltrekker». Eller på latin: «Mysterium tremendum et fascinans». Det hellige er noe som får en til å beve, bøye seg og trekke seg litt bort – og det er noe som begeistrer, lokker og tiltrekker oss. Denne dobbeltheten fant han gjennomgående i all religion – enten det var *tremendum* eller *fascinans* som var dominerende innenfor den enkelte religion.

Denne dobbeltheten fant han ikke minst innenfor den kristne religion. Ikke bare i GT hevdet han, nei, enda mer i NT og siterte fra Hebreerbrevet: *Det er forferdelig å falle i den levende Guds hender*, Hebr 10,31. Både i GT og NT er *tremendum* og *fascinans* sterkt til stede. Slik var det også hos Luther og andre store kristne personligheter. Men Otto mente at i hans egen lutherske samtidskirke var både *tremendum* og *fascinans* i stor grad fortrent. Snusfornuften hadde tatt hellighetens plass. Owe Wikström, som jeg allerede har sitert, er inne på liknende tanker, når han spør om hvordan de sentrale Jesaja-ordene om Herren Sebaot best kan gjengis i dag, med tanke på kirkesituasjonen i Sverige. Hans forslag er: *Trävlig, trävlig, trävlig*

– er Herren Sebaot.² Den kirke som ser sin fremste oppgave i å være trävlig eller trendy, svikter en av sine fornemste oppgaver: Å være en veiviser til livet i hellighetssonen.

Smittende hellighet

Både i GT og NT er altså hellighet som tremendum og fascinans sterkt til stede. Men hva slags hellighetstenkning er det så Jesus målbærer? Jesu konflikt med fariseerne handler i stor grad om ulik hellighetsforståelse. For fariseerne gjaldt det i stor grad om å verne det hellige mot å bli forurenset av urenheter, av vanhellighet. Altså å holde syndere borte fra de rettferdige, fra de som fulgte lovens bud, renhetsforskrifter og fromhetspraksis. De rene måtte ikke bli besmittet.

For Jesus gjaldt det derimot *ikke* å holde seg borte fra syndere, men heller oppsøke dem, for at de skulle innlemmes blant de rene og rettferdige. Jesus representerer altså en offensiv hellighetsforståelse, det vi kunne kalle smittende hellighet. Til grunn for en slik forståelse ligger den tanke at det hellige er sterkere enn det urene og vanhellige.

Denne offensive hellighet forstod den tidligere fariseeren Paulus bedre enn noen annen nytestamentlig forfatter. Derfor våget han å gå til hedningene og innlemme disse i kirken, gjennom dåp og tro. Et Paulus-ord som viser denne tillit til smittende hellighet, finner vi i 1 Kor 7, der han diskuterer spørsmålet om ekteskap mellom en troende og en ikke-troende, altså en hedning. Her skriver Paulus: *For den ikke-troende mann blir helliget gjennom sin kone, og den ikke-troende kone blir helliget gjennom den kristne bror. Ellers ville barna deres være urene, men nå er de hellige, 1 Kor 7,14f.*

Den bibelske hellighetsforståelse er altså av offensiv karakter, gjennomsyret av den smittende hellighetstankegangen. Helligheten har sin forankring og begrunnelse i Gud selv, han som er den opphøyede, den som er annerledes, den rene. Men det betyr ikke at ikke vi skal være hellige. Vi skal være det i smittende, i avledet forstand. Som Gud sier til Israels folk: *Dere skal være hellige, for jeg er hellig, 3 Mos 19,2.* Vår hellighet er altså begrunnet i Guds hellighet. Det samme er livets hellighet. Den tidligere svenske biskopen Martin Lönnebo sier det slik: *Livet er hellig, fordi Gud vil livet.* Her er vi i virkeligheten i nærheten av luthersk skapelsesteologi, knyttet til reformatorenes måte å snakke om det kristne kallet på.³

For øvrig minner jeg igjen om den tyske praktiske teologen Manfred Josuttis, som altså anklager de vestlige folkekirker for deres sekulariserte forståelse av verden og mennesket. Som om ikke Gud er nærværende i verden og verden er nærværende i Gud. Er det ikke dette evangeliet om Jesus Kristus handler om, et evangelium som Svein Ellingsen igjen og igjen har uttrykt i sine tekster om «det skjulte nærvær».

Hellig handling

Snakker vi om livet i hellighetssonen, må gudstjenestelivet nødvendigvis få en sentral plass.

² I samtalen på Utstein etter foredraget kom det frem et forslag fra salen som går i samme retning: Trendy, trendy, trendy er Herren Sebaot.

³ Se nærmere om dette hos Finn Wagle: «Hellighet og lutherdom (I)»

La meg rette søkelyset mot gudstjenestereformen i Den norske kirke fra 2011. Reformen handler om noe mer enn liturgier og bønner. Den inneholder også et eget kapittel som rommer en hel liten gudstjenesteteologi. Det som er interessant i vår sammenheng er at begrepet «hellig» spiller en så sentral rolle i teksten. Gudstjenesteteologien er inndelt i 3 kapitler med følgende overskrifter: «Hellig handling, Hellig tid, Hellig rom». Hele dette kapitlet kan sies å være preget av behovet for å gripe fatt i den «hellighetens legitimeringskrise som Owe Wikström snakker om. Jeg vil i det følgende sitere noen utdrag fra disse tre kapitler, og begynner med det første, «Hellig handling»: *Søndag etter søndag tar et gudstjenestefeirende vi synlig skikkelse i den lokale menigheten.... Men det synlige vi er større enn som så. Det favner alle som feirer gudstjeneste i vår kirke og i søsterkirker i vårt land, og inngår i det verdensomspennende vi, hvor millioner på millioner av mennesker samles til kristen gudstjeneste over hele jorden. Men det finnes et usynlig vi som er ufattelig mye større.... Der hører alle de hjemme som har gått foran og nå er hjemme hos Gud. Når vår lokale menigheten feirer gudstjeneste, er hele dette vi til stede i Guds evige nå.*

Videre heter det: *Lyset fra den andre siden minner oss om det målet Gud har satt for vårt liv, men også mer enn det: Underveis mot Guds evige rike kalles vi til et liv i jordvendt fromhet, i kamp for våre truede medmennesker og vår truede jord. Gudstjenesten innebærer derfor en veksling og bevegelse: fra Gud til mennesker - og fra mennesker til Gud. Og den fortsetter med en annen bevegelse: fra livet for Guds ansikt til livet i Guds verden – i etterfølgelse og tjeneste. Derfor blir det kirkens kall å leve som en forsoningsbevegelse i verden...*

Om kirken som en lovprisende og hymnisk bevegelse heter det: *I gudstjenesten klinger vår lovsang med i det store lovsangskoret, hvor hele skaperverket uten stans lovpriser Herrens navn.... Men også klagesangen løftes opp til Gud, for verdens nødlidene og for skaperverket. ...Slik blir gudstjenesten et svar på Guds kall, på hans nærvær og nåde.... Kirken har ikke noen rikere og større oppgave enn å være en lovprisende og hymnisk bevegelse. Og vår lovprisning tar ikke slutt når gudstjenesten er til ende. Når en ser det slik, blir etterfølgelsen og tjenesten i verden en del av selve lovprisningen. Med tanke på dagens tema, kan vi gjerne føye til: Etterfølgelsen og tjenesten blir en del av livet i hellighetssonen.*

Hellig tid

Fra kapitlet «Hellig tid» tar jeg med følgende: *Jesu oppstandelse på den første dag i uken, altså søndagen, ble helt avgjørende for hvordan de første kristne innrettet ukedagene... Hver søndag ble en påskedag og dermed en hellig dag. Forankret i Kristi oppstandelse fikk søndagens gudstjeneste sitt grunnpreg av glede, forventning og håp.*

Med utgangspunkt i påsken, vokser så hele kirkeåret gradvis frem... Kirkeåret gir en meningsfull struktur for året og fyller dager og årstider med kristent innhold, tilfører gudstjenestelivet variasjon, slik at hver søndag og helligdag får sin særlige karakter....

Som kristne lever vi i troens spenning mellom et allerede nå – det vi allerede eier og har fått i troen, og et ennå ikke – alt som ikke har skjedd, men som vi håper og ser frem mot. Kirkeåret

kan gi oss struktur, mening og hjelp til å leve i denne spenningen, ikke bare når vi er på gudstjeneste, men også når vi sendes ut til hverdagens tjeneste for Gud, våre medmennesker og alt det skapte.

Den hellige tid handler altså om noe mer enn gudstjenesten. Med tanke på Luthers sterke understrekning av hjemmets betydning for det kristne liv, blir det ikke minst her livet i helligetssonen skal leves. Kanskje er behovet for resakralisering særlig stort med tanke på livet i hjemmet. Luther var svært opptatt av morgenbønnens og aftenbønnens betydning, gjerne knyttet til det å tegne seg med korsets tegn. Og med bordbønnen løftes måltidsfellesskapet inn i helligetssonen: «Er det noe vi angrer på min kone og jeg fra den gangen vi var småbarnsforeldre, er det at tradisjonen med bordbønn ikke ble ført videre.» Var det ikke omtrent slik han ordla seg den danske prest og dikter Johannes Møllehave. Bordbønnen forsvant for mange med 68-generasjonen.

Hellig rom

I århundrer ble gudstjenesten innledet slik i vår kirke:

Herre! Jeg er kommet inn i dette ditt hellige hus.....

Med dette utgangspunkt er det vanskelig å forstå at noen vil hevde at kirkehuset er som ethvert annet hus, når det ikke feires gudstjeneste.⁴ Det er nok ikke bare i Tyskland man har slått om seg med slike tanker. Derfor er det viktig at det i kapitlet «Hellig rom» slås fast: *Et vigslet kirkerom som gir oss et sted der vi kan feire gudstjeneste, er et hellig rom.*

I vår tid er det hellige rom tilført nye synlige uttrykk. Ikke minst lysgloben er blitt en del av inventaret i mange kirkerom. Den kan brukes, ikke bare når det feires gudstjeneste, men også når mennesker kommer til kirken for å søke stillhet og bønn. Er kirkerommet et hellig rom, trenger vi flere åpne kirkerom, også når det ikke er gudstjeneste! Kanskje kunne vi også begynne å tegne oss med korsets tegn, når vi stiger over terskelen til kirkerommet, nettopp for å understreke at nå stiger vi inn i det hellige rommet, vigslet til møtet mellom Gud og mennesker?

La meg avslutte dette kapitlet med to egne opplevelser, først fra livet som domprost i Nidaros. Vi hadde fått en søknad om fremføring av musicalen *Which Witch* i katedralen. Etter mye tvil sa vi ja. Senere skiftet jeg mening. Det hadde ingen ting med temaet å gjøre. Men kirkerommet er stedet for alvoret, livets eget alvor, det hellige alvoret. På dette punkt kom musicalen etter min mening kom til kort for fremføring i kirkerommet. Men er en tekst preget av det hellige alvoret, kan den ha sin plass i kirkerommet, selv om Gud ikke eksplisitt er nevnt. Hvor mange ganger har jeg ikke opplevd at kirkerommet tar teksten til fange og drar den inn i den hellige bevegelse, fra Gud til mennesker, og fra mennesker til Gud.

Den andre opplevelsen er hentet fra Hospitalskirken i Trondheim. Representanter fra Trondheim kommune og kirken var samlet til en konferanse om helse og diakoni som ledd i en forberedelse til en samarbeidsavtale mellom kommune og kirke. Lesepulten ble brukt

⁴ Jfr. hva jeg tidligere har sagt om såkalte «Dauergottesdienste».

som talerstol. Der stod både kommunens og kirkens representanter og fremførte sine bidrag. Det ble en spesiell opplevelse, fordi rett bak lesepulten lyste altertavlen med Jesus på korset. Jeg opplevde sterkt at denne dagen, med en tematikk breiddfull av livets eget alvor, ble en dag preget av livet i hellighetssonen. Og ingen av oss som var til stede var det ringeste i tvil om at vi hadde vært på konferanse i det hellig rom.

Pilegrimsvandring som liv i hellighetssonen

Går det an å snakke om pilegrimsvandring som liv i hellighetssonen? Jeg mener det, og skal forsøke å begrunne det i det følgende. Den hellige Birgitta sa: *Hele vårt liv er en vandring mot det hellige*. Med de korsmerkede ledene som nå preger pilegrimsledene mot Nidaros har dette livsperspektivet fått sitt helt synlige uttrykk. Å være pilegrim, er å vandre mot et hellig mål. Nidarosdomen er et slikt helligsted. En gang kom pilegrimene hit for å søke helse og syndsforlatelse ved helgenkongens skrin. Helgenkongens relikvier er det ikke lenger noen som vet hvor befinner seg. Kanskje har Lars Roar Langslet rett, når han mener at relikviene havnet i en fellesgrav på domkirkegården, anlagt i forbindelse med kirkens restaurering på slutten av 1800-tallet. Men Nidarosdomen er like fullt et hellig sted. Gjennom nesten 1000 år har det vært vigslat for gudstjenestefeiring. Den hellighet som dette huset representerer, er en smittende hellighet. Alle ledene som leder frem til Nidarosdomen og andre pilegrimsmål er derfor hellige leder.

Derfor blir det også så himmelropende galt, når ikke kirkene langs ledene er åpne for pilegrimer som søker det hellige sted underveis. Noe av det viktigste som må skje rent konkret i den videre utvikling av kirkens pilegrimsarbeid, er å få åpnet kirkene langs leden, ikke minst med tanke på meditasjon og lystenning. Slik næres livet i hellighetssonen.

Pilegrimsliv som liv i avhengighet

Alle former for liv er liv i avhengighet, selv om vår samtid vil ha oss til å tro at det er det uavhengige og selvbestemte liv som representerer livets topp-punkt. Nei, det forholder seg i virkeligheten motsatt: Alt liv er liv i avhengighet. Jeg vet ingen form for liv som tydeliggjør dette i så stor grad som nettopp pilegrimslivet. Å være pilegrim, er dessuten noe mer enn å slå fast at livet er et avhengighetsprosjekt. Det er å utlevere seg til avhengigheten. Pilegrimslivet er i seg selv en slags avhengighetserklæring og en synliggjøring av livet i dets grunnleggende relasjoner: til Gud, til hverandre, til skaperverket og til oss selv.

Pilegrimsliv som hymnisk liv

Da jeg vandret pilegrimsleden fra Oslo til Nidaros sammen med min gode venn Dag, snakket vi ofte om at pilegrimsleden er et ord som rimer på pilegrimsgleden. Når vi satt i terrenget og hadde laget våre enkle måltider, sa gjerne Dag: Kan vi ha det bedre! Da var ikke lovsangen langt unna: *Gud, hvor du er god!*

For meg er pilegrimslivet først og fremst hymnisk liv. Den spiritualitet som ligger dypt i mitt sinn gjør det helt naturlig å uttrykke seg slik. La meg forsøke å si noe mer konkret om dette:

Naturen avlegger vitnesbyrd om sin skaper. Ja, mer enn det. Naturen synger på den uopphørlige lovsangen til Guds ære.

*Lovsyng Herren fra jorden,
du storm, som setter hans ord i verk,
dere fjell og alle hauger,
frukttrær og alle sedrer,
ville dyr og alle slags fe,
krypdyr og flygende fugler.
De skal lovsynge Herrens navn;
hans herlighet er utbredt over himmel og jord.*
(Fra Salme 148)

Herfra er ikke veien lang til Petter Dass, som sterkt må ha fornemmet den lovprisende natur ved Nordlands fiskerike kyst:

*Ja, før Gud sin ære skal forlise,
Før skal hav og grummen hval ham prise,
samt og tanteien som løper leien,
stenbit og seien og torsk og skreien
og nise.*
(Norsk Salmebok 278b, vers4)

Denne måten å forholde seg til naturen på går som en rød tråd gjennom hele kirkens historie. Tidlig på 1600-tallet skriver Johan Arndt, pietismens forløper i den ofte så døde rett-troenhetens tid, sitt hovedverk "Den sanne kristendom". Ikke mange oppbyggelsesbøker i den kristne tradisjon har hatt større betydning og flere lesere. Den fjerde delen av boken handler om naturen. Her skriver Arndt bl.a.: *Hele naturen sier til deg: Ta imot Herrens velgjerninger som han gir deg og tjen ham og takk ham hver dag! Himmelen sier: Jeg gir deg lys til ditt arbeid om dagen, og mørket gir jeg deg til søvn og hvile om natten. Jeg gir deg vår og sommer, høst og vinter, alt til ditt beste. Luften sier: Det er meg du skylder at du kan puste. Uten meg kan du ikke leve. Vannet sier: Av meg får du drikke. Du kan vaske deg og gjøre deg ren. Tenk på all fisk som man drar opp av vannet til føde for deg. Jorden sier: Jeg bærer deg, gir deg mat og næring. Se, hvor Gud som skapte deg, har deg kjær.*

Helt til et stykke ut på 1800-tallet erkjenner ikke bare kirken, men også poesien og naturvitenskapen naturen som "skaperverk". Aasmund Olavsson Vinje med sin sterke naturfølelse sier det slik i diktet om Dividalen og Vårstigen: *Alt har du gjort så ungt, Herre, som er det skapt i dag.* Hvem av oss har ikke gjort oss liknende tanker en vårdag, overveldet av naturens vitalitet og skaperkraft.

For meg er slike utsagn med på å bekrefte den opplevelsen jeg sterkt fornemmer som pilegrimsvandrer nå ved starten av et nytt årtusen, nemlig det jeg ynder å kalle: pilegrimslivet som hymnisk liv. Som pilegrim underveis langs den hellige veien fornemmer jeg sterkt at naturen ikke er taus. Den synger – både på lovsangen og klagesangen. Naturen lever i uopphørlig tilbedelse av Skaperen. Det er en fornemmelse som vi kan dele med hverandre, på tvers av tro og livssyn. Som en vismann fra det fjerne Østen har uttrykt det: *Alle furutrærne løfter sine grener og tilber den barmhjertige som ser.*

Vi tilhører en kultur som er flinkere til å studere naturen gjennom stjernebilde og mikroskop, vi er flinkere til å manipulere naturen gjennom de muligheter teknologien har gitt oss, enn til å lytte til sangen, skaperverkets sang, våre medskapningers sang, livets egen sang, den evige sangen – lovsangen og klagesangen som ikke er uten adresse, men "tilber» den barmhjertige som ser." Det å være underveis som pilegrim mot det hellige stedet, det handler for meg om å få gi sin stemme til denne sangen og delta i skaperverkets store kor – "kledd i himmel og jord", for igjen å sitere en stemme fra det fjerne Østen: *Gjennom den varme dagen vandrer en tigger kledd i himmel og jord.*

Å vandre de gamle, kjente stier, handler altså for meg om noe langt mer enn rent fysisk på ny å gå opp gjengrodde pilegrimsleder og pilegrimstråkk. Det handler om å gjenoppdage en spiritualitet, hvor naturen synger og hvor jeg som pilegrim synger med, om det nå skjer i en av kirkene underveis langs leden, eller det skjer når pilegrimsfølget gir sin stemme til naturens lovsang i det fri, eller jeg går og kjenner på den sitrende gleden ved å få være til, å få være en del av det lovprisende skaperverk, fordi jeg der og da så sterkt fornemmer at livet er skjenket eksistens. Hva er dette om ikke liv i hellighetssonen!

Kyrie eleison!

Men naturen synger ikke bare lovsang. Skaperverket rommer også et *Kyrie eleison*, et *Herre miskunn deg*. Vi har den gripende teksten om dette i Romerbrevets 8. kapittel, hvor Paulus skriver om at *alt det skapte venter med lengsel på at Guds barn skal åpenbares i herlighet. Det skapte ble underlagt forgjengeligheten, ikke frivillig, men fordi han ville det slik. Likevel er det håp, for også det skapte skal bli frigjort fra forgjengeligheten og få den frihet som Guds barn skal eie i herligheten.*" (Rom 8,19-22)

I dag opplever vi hvordan ropet fra vår sårede jord tiltar i styrke, fordi forholdet mellom menneske og natur ikke lenger er hva det en gang var. I dag er mennesket den sterke og naturen den svake, et lett bytte for menneskets erobrerholdning, med vekt på teknisk naturbeherskelse og materiell vekst. Ja, det handler om noe mer enn et endret styrkeforhold. Det handler om noen radikalt nye rammebetingelser for livet. Stikkord her er: Global fattigdom og sult, genteknologi og klimaendringer. Disse nye rammebetingelser for livet fremmer en "uforsønlighet" i forhold til naturen som ville være utenkelig for menneskehetens måte å forholde seg til naturen på, nesten opp til vår egen tid.

I dagens vestlige tenkning, en tenkning som har gått sin seiersgang så å si over hele kloden, forstås natur mer og mer som natur tilrettelagt for mennesket og det mennesket har bruk for. Vår ensidige tro på vekst og ekspansjon har utarmet vår naturlige omverden og gjort den fattigere. Bak denne ensidige tro på vekst ligger en overmodig erobrerholdning i forhold til naturen, hvor naturen reduseres til råvarer. I dag rammer denne holdningen skaperverket som en kreftsvulst. Dermed rammer den også oss selv, og først og fremst de svakeste og fattigste blant oss. Hvis vi virkelig holdt av verden, ville vi omgås den med en ganske annen respekt og ømhet enn det som er tilfellet i dag. Her handler det om intet mindre enn klodens fremtid og menneskehetens fortsatte eksistens, truet av vår grådighet og uforstand.

Derfor lyder ropet fra vår sårede jord i dag stadig sterkere. Som pilegrimsvandrer langs den hellige veien omgir skaperverket meg altså med hymnisk liv, rikt både på lovsang og klagesang. Og som pilegrim er jeg en del av begge deler, både lovsangen og klagesangen. Her må jeg med Martin Lönnebo igjen si: Livet er hellig, fordi Gud vil livet!

Da er det jeg tenker: Kanskje finnes det her en bro til middelalderens pilegrimsvandringer med deres sterke botsperspektiv? Jeg ser for meg et pilegrimsliv i dag som løfter frem forsoningsperspektivet, både som et individuelt perspektiv, men også som en kollektiv nødvendighet, for livets egen skyld. Forsoning – det er et hovedord i vår kristne tro. For igjen å sitere Paulus, denne gangen fra Kolosserbrevets første kapittel: Ved Kristus *ville Gud forsonne alt med seg selv, det som er på jorden, og det som er i himmelen, da han skapte fred ved hans blod på korset*. (1,19) Gud ville altså forsonne *alt* med seg selv. *Alt* – intet mindre. Det betyr at både menneske og natur hører med i Kristi forsoningsgjerning. Vår uforsonlige omgang med skaperverket rører altså ved selve grunnlaget for vår kristne tro: Jesu død på korset. Ja, i den ortodokse tradisjon kan det hete: Å ødelegge naturen, vil være det samme som å korsfeste Kristus på nytt.

Derfor: Tenk om pilegrimsfornyelsen kan bli en mektig forsoningsbevegelse i vår tid! I en tid hvor synet på livets hellighet er truet, sanser vi jo hver dag at vår tids reduksjonistiske tanker kommer til kort i møte med livet selv. Pilegrimsleden er en hellig led, fordi den har

helligstedet som sitt mål. Men fra bevisstheten om den hellige led, kan bevisstheten om livets egen hellighet stige frem. Livet er hellig, fordi Gud vil livet! Ut av dette skal den jordvendte fromhet vokse frem, hvor vi som pilegrimer med lovsangen og klagesangen som klangbunn kalles inn i den store forsoningsbevegelsen - for livets egen skyld. Hva handler dette om, om ikke livet i hellighetssonen?

Omsorgen for vårt felles hjem

La meg avslutte med å videreformidle et glimt fra samtalene jeg nokså regelmessig har med to venner på Kaffistova i Oslo. De er begge pluss/minus 80 år og har hele sitt liv har vært opptatt av de grunnleggende spørsmål knyttet til klodens fremtid, eller «Omsorgen for vårt felles hjem» for å si det med pave Frans.⁵ For dem begge er kirken en viktig støttespiller. Men hva ønsker de fra kirken? De sier: Naturvitenskapelige fakta er det andre som kan bidra med. Kirken skal bidra med det språk som er knyttet til livet i hellighetssonen: det hymniske språket.

Med et slikt utgangspunkt er det klart at «Omsorgen for vårt felles hjem» ikke bare handler om at ufattelige problemer må finne sin løsning. Det handler om et gledens mysterium som vi skal betrakte med glad lovsang. Slik skal vi leve våre liv i hellighetssonen, den korte tid som er vår her på jorden.

⁵ Pave Frans: Laudato si – Lovet være du, Herre. Om omsorgen for vårt felles hjem. Roma 2015, norsk oversettelse, Oslo 2015